

Mustan kullan kääntöpuoli Itämeren talouksissa

Anni Huhtala

Ylijohtaja

Valtion taloudellinen tutkimuskeskus VATT

Muutama vuosi sitten Suomessa kohistiin rikkidirektiivistä. Etukäteen pelättiin, että Itämerellä vähärikkiseen polttoaineeseen siirtyminen johtaisi merkittäviin merikuljetuskustannusten nousuun, mikä haittaisi erityisesti Euroopan laidalla, meren perällä olevaa Suomea. Kustannusnousu rasittaisi vientialojen kilpailukykyä ja pahimmillaan työpaikat joutuisivat vaakalaudalle.

Direktiivi astui voimaan 2015. Kuinka kävi?

Hinnannousun sijaan, polttoainekustannukset laskivat. Kukaan ei osannut ennakoida öljyn hinnan romahtamista. Yhtäkkiä rikkidirektiivin ympäristönsuojelutavoite ei enää ollutkaan ongelma. Julkisessa keskustelussa puhuttiin lähinnä korkean teknologian vientituotteista, rikkipesureista.

Sen sijaan öljyn matalasta hinnasta tulikin ongelma öljyntuottajamaille.

Öljy on pitkän historiansa ajan ollut merkittävä talouden voiteluaine. Öljyn maailmanmarkkinahinnan kehitys on kuitenkin ollut epävakaata, ja äkkinäiset hinnannousut ja -laskut ovat vuorotelleet melko säännöllisesti. Tähän ovat olleet syynä kriittiseen raaka-aineeseen liittyvät maailmanpolitiikan intohimot, mutta toisaalta myös talouden suhdannevaihtelut ja tulevaisuuden odotukset uusiutumattoman raaka-aineen riittävydestä.

Tilanne öljymarkkinoilla on kuitenkin ratkaisevasti muuttunut viime vuosina. Liuskekaasun teknologisen läpimurron myötä mm. merkittävästä talousmahdista, Yhdysvalloista, on tullut energiaomavarainen. Lisäksi monet maat pyrkivät luopumaan vapaaehtoisesti ympäristölle haitallisesta öljyn kulutuksesta ja korvaamaan öljynpolttoa puhtaammilla teknologioilla, aivan samaan tapaan kuin mihin rikkidirektiivin säätelyllä pyrittiin kannustamaan. Ilmastopolitiikka Suomessakin tähtää öljystä luopumiseen.

Mitä vähemmän on maita, jotka ovat tuontiöljystä riippuvaisia, sen vaikeampaa öljyntuottajamaiden on pysyä ruodussa ja rajoittaa keskinäisin sopimuksin tuotantomääriä ja tarjontaa hinnannousun toivossa. Uusiutumattomasta luonnonvarasta, rikkauden lähteestä, mustasta kullasta, onkin tullut epävarma ja ympäristölle haitallinen tulonlähde.

Mitä tämä kehitys tarkoittaa Itämeren yhdeksälle rantavaltiolle?

Venäjä on ainoa öljynviejämaa ja öljytankkerikuljetukset Itämerellä ovat olleet jo pitkään huolenaihe onnettomuusriskien vuoksi. Venäjä on myös kaikkein skeptisin ilmastonmuutoksen uhasta ihmiskunnalle. Sitä vastoin muiden maiden ilmastopolitiikkaa ohjaavat EU:n linjaukset, joiden mukaan kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen maailmanlaajuisesti on välttämätöntä.

Virallinen ympäristöpolitiikan tavoite öljystä eroon pääsemiseksi on ristiriitainen, jos talouden rattaisiin tarvitaan öljyä ja energiaa. Toisaalta, merikuljetuksiinkin haetaan jo käyttövoimavaihtoehtoja.

Onko Itämeren talouksilla varaa ympäristönsuojeluun? Voidaanko tuloista tinkiä ympäristön hyväksi? On erityisen kiinnostavaa tietää, mitä Itämeren rantavaltioiden kansalaiset itse merensä suojelusta ja ympäristöpolitiikasta ajattelevat.

Muutama vuosi sitten kaikissa yhdeksässä maassa toteutettiin kansalaiskysely, jossa nimenomaan kysyttiin, missä määrin vastaaja haluaa maksaa ympäristönsuojelusta. Vastauksia saatiin reilusti 10 000 eli tuhatkunta jokaisesta rantavaltiosta.

Usein on oletettu - ja talousteoriastakin saa tukea ajatukselle, että suurituloisemmat ovat valmiimpia maksamaan enemmän kuin pienituloiset ympäristönsuojelusta. Tällöin ajateltaisiin, että ympäristönsuojelu on eräänlainen ylellisyshyödyke, johon lähinnä varakkailla on varaa.

Mielenkiintoinen tulos kyselystä kuitenkin oli, että ympäristönsuojelusta oltiin halukkaita maksamaan suhteessa enemmän maissa, joissa keskimääräinen tulotaso oli matala. Ääripäiksi osoittautuivat köyhimmästä päästä Latvia ja rikkaimmasta päästä Saksa. Latvialaiset olivat tulotasoonsa nähden monin verroin enemmän halukkaita maksamaan Itämeren suojelusta kuin saksalaiset. Muiden maiden kansalaiset olivat näiden kahden ääripään välissä lisätuloista tinkimisessä Itämeren ympäristön hyväksi. Suoraviivaista yhteyttä korkean tulotason ja ympäristön eteen tehtävien taloudellisten uhrausten välillä ei siis voitu osoittaa.

Kenties mahdollisten tulonmenetysten ja ympäristöpolitiikan tavoitteiden kanssa ei olekaan sovittamaton ristiriita edes erilaisissa Itämeren maissa. Tämä tulos ajatteluttanee myös energia- ja ympäristöpolitiikan päätöksentekijöitä.

Aiemmin sarjassa julkaistut kirjoitukset löydät [täältä](#).